

Eigenlijk blijft het dilemma hetzelfde: wat kan er gedaan worden met beelden, getuigenissen en citaten van de realiteit die een referentie naar de documentaire methode in de kunst inbrengen? Door hier de term 'referentie' te gebruiken om de documentaire methode te karakteriseren, suggereren we dat ieder document ook zijn fictieve, of dromerige schaduw heeft. Er kunnen zelfs heel goed ingebeelde dingen zijn die toch verschijnen alsof ze documenten waren, en sommige documenten kunnen zo'n vage aanschouwelijkheid hebben dat ze gemakkelijk afgedaan kunnen worden als fantasieën. Deze twee klassen van objecten –dingen die niet echt zijn maar dit zeer overweldigend wél lijken te zijn, en dingen die echt zijn maar gehuld lijken in spaarzame geloofwaardigheid. – kunnen echter beschouwd worden als 'schaduw' documenten. Dus een referentie aan de documentaire methode kan dan zowel documenten als hun schaduwen omvatten. Dagboeken, logboeken, transcripten, rekeningen, rappor-

ten en verslagen kunnen zowel aanwijzingen als schaduwen van de realiteit zijn. Maar beide, aanwijzingen en de schaduw, vallen binnen de schemerzone van de documentaire methode.

Net zoals het document (of zijn schaduw) gelezen kan worden als een uitdrukking van macht over de wereld (en aan de wereld), is het ook altijd gevoelig voor tegen-lezingen, om opengebrouwen en verbonden te worden aan andere 'documenten' of andere realiteiten, en om de innerlijke logica van macht te onthullen. Het document zal niet veel te zeggen hebben over wat origineel of opmerkelijk is, maar zijn uitvluchten, narratieve houdingen, en stiltes kunnen welbespraakt en fascinerend zijn. De uitdaging om te werken met documenten en hun schaduwen schuilt in de mogelijkheid om de aporie te ontcijferen in de representaties van het reële.

Vertaling Daniëlle de Regt